

קדושת ציפון

דרישת ציון על טהרת הקודש • דעת תורה בנושאי ארץ הקודש ת"ז
העלון מופץ ב-5,000 עותקים בכל ריכוזי היהדות החרדית

דבר העורך

הרב יהודה אפשטיין

גליון זה של חודש סיון יוצא לאור לקראת חג השבועות, אשר הוגדר בגליון הקודם בלשונו הקולעת של הרב מאיר קפלינסקי כ"חג ההודאה על ארץ ישראל". כפי שנאמר שם, חג זה גם מזכיר לנו את יום הכלולות הגדול, בו באנו בברית יחד עם בוראנו, והרי שתי האבחנות של הקשר עם ה' נתקבצו לנו יחדיו - נתינת התורה כתנאי לקיום הברית מצדנו כלפיו, וקיום ההבטחה מצדו כלפינו בהנחילנו ארץ זבת חלב ודבש. ולרבים השואלים, במה מתבטא יחדו של עלון "קדושת ציון", הרי שבדיוק בנקודה זו מונחת התשובה - בעמידה על הקשר הדו-צדדי שבין ישראל לאביהם שבשמים. כפי שהדגשנו החל מהגליון הראשון שיצא לאור, אין מטרתנו לעורר על עוד מצוה שנשכחה במרוצת השנים. גם לא באנו להכניס את ראשנו בין הפוסקים בשאלות הלכתיות הנוגעות למינות ישיבת הארץ ולכיבושה, ואף לא להסביר האם מצוה זו היא מכלל התרי"ג אם לאו, מדוע הרמב"ם השמיט אותה וכן הלאה. יתכן ונעסוק באתון נקודות שהוזכרו אגב שטף הדברים, אך להווי ידוע כי לא זו מטרת העלון, ולא לשם כך הוקמה אגודת "קדושת ציון". האגודה והעלון קמו על יסוד אחד, והוא קיומו השלם של אותו קשר עם בורא עולם, אשר בקרב המוני ציבור היראים נתפס כיום כקשר חד-צדדי. מחדל זה קיים כיום אף בקרב היראים והמדקדקים הגדולים ביותר, אשר מוסרים את כל נפשם ומאודם על קיום התורה והמצוות בדקדוק רב, ואף אחד אינו מפקפק בכנות עבודתם ובמסירות שלהם לעבודת הבורא. אולם כאמור, היחס שלהם חסר נקודה יסודית, והיא הנקודה שעליה באנו לעורר.

היחס בין ישראל לאביהם שבשמים, בין אם נדמהו ליחס של אב ובנו כמו בתפילה, בין אם נדמהו ליחסי איש ואשה כבדברי הנביאים, ובין אם נמצא כל משל אחר - אותו יחס הינו דו-כיווני. כפי שראינו בשיעורו המאלף של הרב רפאל ספיינר על המקרא וארץ-ישראל, שאת חלקו השלישי והאחרון נביא בגליון זה - התורה הינה ברית שבינינו לבין בורא עולם, במסגרתה אנטנו נתחייבו בקיום מצוות התורה, ואילו בוראנו-מלכנו התחייב לתת לנו עבור שמירת המצוות את ארץ נחלתו. וכפי

דעת תורה

מאת מרן המשגיח הגאון הצדיק רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל

מתוך "אור יחזקאל" ו"קונן עניינים"

"השמחה באה לכית ישראל, מספרים שברושלים רקדו ברחובות כשנודעה הישועה הגדולה, אנשים החלו להתעורר לאמונה ע"י הפלאים שנתעוררו. מהם אומרים שהלב מתקרב לאמונה בספר שמות, רצים להנחיות לקנות ספרי תהילים עבור החיילים לפי בקשתם, אנשים התעוררו לחזור לקיום מצוות. ניסים ונפלאות כפי הכל... נראה שהניסים והנפלאות שאירעו עמנו, ניתנו לנו לאות להתחזק בישועת ה', לצפות ולהתכונן לנאולה השלמה שתבא במהרה בימינו"

□ □ □

"השמחה מפעמת בלב ישראל. ב"ה זכינו למפלת שונאי ישראל, לנצחם ולהכניעם."

[עמוד כ"ט]

□ □ □

"הנפלאות שעשה השי"ת עמנו עוררו רבים בהמון העם להתקרבות אל השי"ת, זה ככה וזה ככה, ויש שאף החלו מעתה לקיים מצוות התורה מרוב התפעלות מאשר ראו עינינו. אנשי המלחמה אומרים שראו ממש בחוש את יד ה' במערכה, ונשאלת השאלה למה אנו לא הושפענו מזה, האם חל כאמת שינוי במצבנו כעבודת השי"ת?"

אולם האם חושבים אנו שנוכל להמשיך בדאמתול לאחר מאורע כזה, והתביעה עלינו לא תגדל מחמת כן? יש לאדם הצמדקות ברפיונו כעבודה, כי סוף כל סוף לא הראוהו בחוש אמיתת האמונה, ואילו הראוהו בחוש כדור המדבר, ודאי היה חי אחרת את חייו. הנה עתה הראונו בחוש, ונסתרה הצמדקותנו זו, ועתה אם נשאר במקומנו - כמה תגדל התביעה! אם רשעים חפשים מתעוררים להשתנות לטוב, כמה זה מחייב אותנו! אם כאלו החפצים להשאר בכפירתם וללכת במהלך רצונם - הוכרחו להכניע כפירתם מכח הגלוי שבנפלאות, אם לאחר גלוי כזה נשאר במקומנו, היתכן?"

□ □ □

המשך בעמוד 2

החיים וברכה לכבוד וכו' אהרשה"ט

קבלתי מכתבך היקר עם ברכתו הטובה תהי' מבורך מברכתך הטובה. ע"ד ההתעוררות הגדולה אשר הי' במדינתכם וביותר בישיבתכם ע"ד הניסים הגלויים אשר הראה לנו [במלחמת ששת הימים שבחודש שקדם לו]. כי כמדומני כי אין לכם לשער כפי אשר מוסרים לנו מקום הניסים אשר הי' נגלה ונראה לעיני כל, אף להפוקרים ח"ו כולם צועקים ניסים ניסים, אך כנראה כי כל זה הוא עוד מהלשון שבילקום על ישעיה ל"ה, יששום מדבר וציה מה הקב"ה עושה נגלה עליהם "קימעא" "קימעא". יתן ד' שנהי' אנחנו וכל בית ישראל מהזוכים "המה יראו כבוד ה'."

[אור יחזקאל, ס"א עמוד שמ"ז, מכתב תל"ז]

חושבני וברור אצלי הדבר שחובת ההכנה כאלול של השנה הזאת מוכרחת להיוח במדרגה לגמרי אחרת מאשר בשנים אחרות. כולם מדברים על כך כי רואים במוחש כי המצב לגמרי אחר. כולם אומרים כי אלה הם ימות המשיח. בלי ספק רואים את כל אשר התרחש לעינינו...

לפיכך יש לנו לומר שלאחר הנסים והנפלאות שעברו עלינו, הרי זה מחייב לאמונה, לבהירות, למצב לגמרי אחר. וכל התגלות, כל ידיעה, פירושה כמו שרש"י ז"ל אומר (דברים י"ב): וידעתם היום - תנו לב לדעת להבין ולקבל חוכחתו - וכלי זה לא נקראה זו בגדר ידיעה.

הרי היו לנו נסים כאלה שכל העולם כולו עומד ומשתומם, וכבר אמר מרן הרב שליט"א [הנאב"ר דפוניבו] כי היתה להם ממש תכנית השמדה, להשמיד את כל היהודים כאן... זה כלי ספק נס עצום ונורא... [עמוד ד']

"האל"ף בעת כזו הוא להכיר שזה מעשה ה', לא מקרה".

[עמוד ז']

□ □ □

כזו ערכה רב, והנה רואים כאן נפלאות, הלא כך הרגישו "כל יושבי הארץ", "נפלה אימתכם עלינו", "וכי נמוגו כל יושבי הארץ מפניכם", ובנאמר בשירת הים "נמוגו כל יושבי כנען", ואף על פי כן לא השפיע הענין על שינוי למעשה אלא על רחב הזונה בלבד, ואולי גם על יושבי נבעון, והשאר נגשו להלחם עם ישראל ואף רדפו אחרי המרגלים כאילו לא ידעו כלום. הרי לנו שיתכן לראות ולראות ולהתפעל מאד מאד, ולהשאר בהנהגה המעשית כדאמתול.

אין לכך עיצה אלא "זיתבוננו חסדי ה'", להתבונן במאורעות, להשיבם אל הלב ולהפכם להכרה יציבה נמועה בעמקי הלב, שחרית וערבית צריך לקבוע להתבונן בכך, ואל תתמה שהרי אפילו יציאת מצרים נצטוונו להזכיר שחרית וערבית כדי לנטעו בקרבנו, כל שכן מאורע חדש שעבר עלינו, וכך אפשר לזכות להכרה אמיתית, וכבר ראינו אצל רחב מה גדול ערך הכרה אמיתית...

[עמוד ל"ז - ל"ח]

[וכעין דברים הללו נזכר יזקאל, מ"ה, מורה ודעת, עמוד ל"ח, וכן עס מ"ו, עמוד ר"ח, וכן עס מ"ו, עמוד קל"ג].

□ □ □

"בהשקפה על התפעלות האדם ממאורעות, ניתן להבחין בנטיה הטבעית - לראות בכל דבר רק מה שנוח לו, ומה שמחייב אותו ומה שמקשה עליו - אין רואה ואין מבחין..."

ניתן להבחין במצבנו היום.. "עין בעין נראה אתה ה'.. וגם כשעוסקים בנפלאות יוצאים ידי חובה בספורים והתפעלות, אבל לעמול להשריש הכרה בקרבנו, להשיב אל הלב, לשנותו - לזה אין ניגשים, כי זהו כבר בכלל עמל ויגיעה, ומה רחוקים. מאורעות הימים אינם פשוטים כלל, ואם לקראת משיח צדקנו או מתקרבים, אם כן ודאי הוא שזו חובתנו להתחוק...". [עמוד ל"ט - מ']

□ □ □

"בעת הזו יש לנו לימוד להתחוק באמונה. הנה עברנו זמן שבו ראו בחוש אמיתת האמונה, קרבת ה' לעמו ישראל, מלא כל הארץ כבודו, כל יחיד נמצא לפניו בהשגחה פרטית, וכל זאת בריבוי ללא שיעור של מעשים, מיום ליום נודע על מעשים נוספים. ואעפ"כ אם נתבונן בעצמנו האם וכמה קרובים או יותר אל השי"ת.. והשאלה מאחר שראינו כל כך והתפעלנו, מפני מה בחיי המעשה לא מתבטא זה.

והענין בזה כי המעשה תלוי במצב הלב, וההשבה ללב הוא שלב נוסף לאחר ההתפעלות, "ידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד". וכמו שנאמר: "קרוב אתה בפיהם" - קרבה אמיתית, "ורחוק מכליותיהם". כליות יועצות, הם היועצות בחיי המעשה לקרב אליהם דרושה עבודה נוספת.

חבל שמאורע כזה יעבור עלינו בלי שננצל לקרב הלב לאמונה. ניקח לנו מוסר מזה לצורך עבודת בחיזוק האמונה בהשבה ללב.

[עמוד מ"ג]

"...ולמה לא נלמד לעצמנו מדור המדבר, שיתכן עם כל מעלתם, כיון שהיתה עליהם תביעה מסוימת לא מנע מביצועה שום דבר, כיון שכך דין התביעה להגור עליהם, כך היה דינם. בדרכי שמים לא מתבטל עונש על תביעה מחמת רום מעלה, התביעה נגבית לפי כל חומר הדין. הלא מבחינים אנו כפרשה זו ברכש"ע אחר, לא כפי שאנו מורגלים לחשוב, ואם כך הוא בעולם הזה, לדין העולם הבא שכולו דין בלי שיתוף רחמים על אתת כמה וכמה. ואך יכולים אנו לחיות בשלוה בלי עמל ויגיעה בעבודת ה', הלא אין תורה אחרת, אותה הנהגה שהיתה עמם תהיה עמנו, ולמה אין אנו למדים מהם לנפשנו לעסק חיינו.

והתביעה עליהם יתכן ושייכת גם עלינו, "עד אנה ינאצני העם הזה ועד אנה לא יאמינו בי בכל האותות אשר עשיתי בקרבם". הם ראו מה שראו ואנו כבר ראינו יותר מהם, כל העבר שלנו מאז ועד היום. ואחרי כל זאת אשר הראנו ה' בשבועות האחרונים, ולא נשתנה? ונשאר במקומנו? האם לא יתבעו אותנו "עד אנה לא יאמינו בי בכל האותות אשר עשיתי בקרבם". [עמוד ל"ז]

"השי"ת עשה עמנו נפלאות עד שאין הפה יכול לדבר, ואין לשער מה שנעשה עמנו, עם הכלל ועם היחידים. הרוצה להתחוק שהשי"ת מכירו וידעו בפרטות ומשגיח עליו ביחידות, יכול לראות לעצמו ניסי ה' ונפלאותיו עם יחידים מהלוחמים. נפלאות נעשו להצלת יחיד.

בחז"ל מובא למה נסמכה פרשת מרים לפרשת מרגלים, לפי שרצה הקב"ה למנוע התנצלות מהמרגלים שלא ידעו חומר עוון לשה"ר, הקדים להם מעשה מרים לבטל התנצלותם.

אולי לקיום הצירוף והזיכוכ המיוחד לפני בוא משיח צדקנו רצה הקב"ה להקדים ביטול החנצלות, הלא הרשע מוען לא ראית, אילו ראית הייתי מאמין, הקדים הקב"ה מראות אלקים אלה, כדי לבטל ההתנצלות, ולחייבנו בעבודה.

בהפמרת שלח ראינו אשר זכתה רחב הזונה, גם היא היתה בכלל "לא תחיה כל נשמה", והבטיחו לה להצילה עם כל בני ביתה. וכבר עמדו על כך, אך הותר למרגלים להבטיח כואת, ובחז"ל מובא עוד, שזכתה שיהושע לקחה לאשה, ויצאו ממנה שמונה נביאים, ואף חולדה הנביאה ממנה יצאה. יהושע, השני למשה רבינו, אשר העמיד התמה - לקחה לאשה, ויש לעיין במה זכתה לכך, ואמר הסבא ז"ל שבזכות ההכרה החזקה שהכירה באמת זכתה לכך. "ותאמר אל האנשים ידעתי כי נתן ה' לכם את הארץ, וכי נפלה אימתכם עלינו וכי נמוגו כל יושבי הארץ מפניכם, כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם בצאתכם ממצרים ואשר עשיתם לשני מלכי האמורי אשר בעבר הירדן לסיוח ולעוג אשר החרכתם אותם, ונשמעו יומם לבכנו ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם, כי ה' אלקיכם הוא אלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת". וזכה להכיר הכרה נכונה, ומסרה נפשה להצלת המרגלים מכח ההכרה, הכרה

"היו שעוררו שהיה לנו להרחיב הדיבור בניסי הש"י ונפלאותיו, וחסרו וישועתו עמנו, והצדק אתם". [עמוד כ"ד]

□ □ □

"אתם ראייתם אשר עשיתי למצרים.. לא מסורת היא בידכם ולא בדברים אני משגר לכם ולא בעדים, אלא אתם ראייתם (ע"ה)?"

אשר ראו עינינו לאחרונה יכול לשמש הקדמה חזקה לקבלת התורה, בחוש ראינו שבר ועונש, ראינו בחוש נסים גלויים, קרבת ה' אלינו, וניתן להאמר שזכינו לכך מבח ההבטחה "ואף גם זאת כהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא נעלתים לבלותם" [א.ה. כוונתו שאם בארץ אויביהם ה' כרת ברית "שלא מאסתים לבלותם", קל וחומר בארץ ישראל בזמני הסתער בעקבתא דמשיחא ובחבלי משיח], "ודאי שעמדה לאבותינו ולנו", וקרבת השי"ת הלא היא שכן העוה"ב. ראינו בחוש שהשי"ת שומר ישראל, כפי שמספרים אנשי המלחמה". [עמוד כ"ו]

□ □ □

"הנה עברנו מאורעות כאלה אשר צריכים לחולל שינוי גמור באדם, זכינו להנצל בדרך פלא, וסיפורי הנסים הגלויים וההשגחה הפלאית נשמעים ויודעים לכל. למה לא חל שינוי זה, כי רק העמל בהתבוננות והשבה ללב - הם שמשפיעים על האדם, ואילו ידעיה גרידא - אינה פועלת פריה, ותהיה הכוללת ומוכחת ביותר".

[עמוד ל"ב]

□ □ □

"עברנו מלחמה כזו, נסים גלויים, כל לוחם וספורו, שמעתי שישנם כאלה שנהיו שומרי מצוות, ונשאלת השאלה למה אצלי ואצלנו לא חל שינוי" [עמוד ל"ג]

□ □ □

"המצב נראה ולכי אומר לי, שזמנים מיוחדים באים, רשעי הגוים אינם שותקים, וגם הסכרא נותנת שהבורא לא עשה מאורעות פלא שעברנו, כדי שיעברו בשיגורא. הבורא רוצה לעשות משהו. הנסים הגלויים שראינו לא לחינם באו. הקב"ה נתן לנו להתחוק באמונה ובמחזון, כדי שעל ידי זה נוכל לעבור ניסיונות ומשברים וצריך חיזוק וה' יהיה בעזרנו". [עמוד ל"ד]

□ □ □

"אינו דומה המתרשל בעבודה כל זמן שלא ראה בעצמו בחוש אמיתת האמונה וחסדי השי"ת וגבורותיו, למתרשל אחרי שראה בחוש כל זה, התביעה על האנשים "אשר ראו את כבודי" משתנה בתכלית.

אחרי אשר הראונו כל זאת בעינינו בדורנו, וכל העולם משתומם למראה הנפלאות, גוים מתחילים לדבר על ישועת ה', מספרים שחיילים מצריים ששבו חיל יהודי - תוך כדי הליכתם עמו למקומם, החישוב בדעתם, ואמרו לו שהם משתחררים אותו ויכול לחזור למקומו. "אחר שראינו שח' נלחם לכם - אמרו הם - אתה יכול לחזור למקומך", ומאחר שסייב שיעובורו לנפשו באמצע המדבר, ליווהו עד מקום ישוב ושחרורו. מה גדלה התגלות ה' בזה עד ש[ה]מצרים [ה]נלחמים - נמצא מהם מי שהכיר זאת". [עמוד ל"ו]

□ □ □

(מתוך ספר הנקרא "קובץ ענינים" שהשמיע מרן המשגיח זצ"ל בישיבת פוניבז', בימי אלול תשכ"ז - תשרי תשכ"ח, והוא בן 72 עמודים)

קודם שאנו עוסקים בענין שלוש השבועות, יש להקדים שלא הושבענו כלל שלא להתגרות באומות, כמו ששיבשו ונשתבשו קצת, אלא הושבענו שלא למרוד באומות, והכוונה שלא למרוד במי שאנו תחתיו, אך בזמן שאיננו תחת אומה אחרת אין כאן שבועה כלל, אפילו אם נאמר שזה שאיננו תחת אומה הוא משום שעברנו על השבועה ומרדנו.

ויל"ע בעצם הדבר, שהרי ידוע, כי אותן שבועות הושמטו בדברי כל הפוסקים הרי"ף, הרא"ש, הרמב"ם, הטור והשו"ע. ועוד יש להבין, שהרי כיון שמצוים אנו בשוב ארץ ישראל ובכיבושה, הרי שבועה זו הריהי לכאורה כנשבע לעבור על המצוה ואינה חלה. ועוד יש להקשות, שמעולם לא היה מעמד השבעה, בו עמדו כלל ישראל ונשבעו. ופשוט הוא, שכפי שיש שבועה לאומות שלא ישתעבדו בישראל יותר מדי, והרי מעולם לא נאספו האומות להשבע, ועל-כרחך לא נאמרו הדברים אלא דרך משל, כך הוא ביחס לשבועה החלה על ישראל, ועל דרך זו מצוה הכתוב את ישראל ואת האומות בשבועות הללו. ועוד צ"ע, שהרי אין נביא רשאי לחדש דבר ולבטל מ"ע דישב וכיבוש א"י, ואין לומר דרשאי לבטל לפי שעה ולא ביטל אלא עד ביאת המשיח, שזה חשוב כביטול עולמי, וכמו שאומר שבטלה מצות השבת עד שיבוא משיח. ונראה, דאפילו מבטל למאה שנה חשוב כביטול לעולם. ועוד, שכבר כתב הרמב"ם בסוף הלכות מלכים את דרך הגאולה בצורה טבעית, וראיתו מבר כוזיבא שאמר עליו ר"ע "דין הוא מלכא משיחא", וכידוע שמרד באומות, ואיך הותר לו, שהרי לא היה שם נביא? אלא ודאי, שאף ציווי אין כאן, וכמו שכתב הרמב"ם בסוף אגרת תימן, וזה לשון התרגום - "ולפי שידע שלמה ע"ה ברוה"ק שהאומה הזאת בארך זמן גלותה תפצר להתנועע בלא עתה הראוי ויאבדו בשביל זה ויבאו עליהם צרות, הזהירם מלעשות זה והשביע האומה על דרך משל ואמר השבעתי וגו'" עכ"ל. הרי שאין כאן ביטול המצוה אלא משום פיקו"נ, ואף דלא אמרינן פיקו"נ במלחמה,

שהרי הגדר כלפי האומה הינו שאין מיתת היחיד אלא כפצצה וחבורה, ובמלחמה בטל היחיד לכלל ואין יחס אליו בפנ"ע, אולם הכא צפה שפיקו"נ לכלל האומה הוא, ואין הכוונה שבטל הציווי, ואפי' דחיה משום פיקו"נ אינה מחמת נבואה או רוח"ק, שהרי פשוט הוא שאין נביא יכול לומר בנבואה שכל המניח תפילין קודם ביאת משיח ימות ויפטרו כולם משום פיקו"נ, שא"כ יוכל

ברור בגדר שלוש השבועות הרב אריה סגל

לבטל כרצונו ומה הועילה תורה בתקנתה, אלא שגלוי לעיני בשר שההתפרצות למרוד באומות פיקו"נ לכלל האומה הוא, רק שהיה מקום לילך בבטחון כמו שאמר "אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם כי ה' אלקיכם ההלך עמכם וגו'", וזה מה שאמר הנביא שלא יסייע ה', וממילא פטורים ואסורים. ואינם אסורים משום פיקו"נ לחוד, אלא שכיון שאין נביא, דרך ה' להודיע לנו רצונו ע"י המציאות המתגלה לעין כל. וכששמנו תחת נכרים הרי שזה רצונו ואין למרוד, ואמר "עד שתחפץ", ופי' שבעת שיראו שע"פ ראות עיני אדם יכולים לישוב את ארץ

ישראל, חזרו להיות מחויבים בדבר, וזהו עת שתחפץ, שזה רצונו וחפצו, וכמו שראינו עתה ששוב חפצה אהבתו ית' ושבנו לארץ ישראל, וחייבים אנו לישובה בכל יכולתנו, וראוי לחזור ולסמוך על הנס, שלא אמרו "אין סומכין על הנס" אלא ליחידים שלא הובטחו שיעשה להם נס, אך כלל ישראל חייבים לסמוך על הנס, ואכן כך נהגו העולים הראשונים מתלמידי הגר"א לפני מאתיים שנה. ומ"מ בחסדו שגבר עלינו, כיום כבר אי"ז נראה כנס, וחיים בהרגשת שלווה שקט ובבטח וחייב כל אחד ואחד מישראל לעלות לארץ הטובה.

והנה אמר "אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ", דהיינו שהדבר המעורר אהבתו ית' אלינו עם קדוש הוא עליה בחומה, מרידה באומות ודחיקת הקץ, אלא שאין לעורר אהבה קודם הזמן, כמו ארוסה, שאין לה לעורר חיבת דודה קודם הנישואין. וממילא למדנו, שכשם שאל לה לארוסה לעורר את האהבה בטרם עת, כך גם אל לה לנשואה להימנע מלעורר את חיבת דודה, אלא אדרבה - עליה לעורר ולהבעיר את אש האהבה, עד שמים רבים לא יכבוה, וכלה שאינה עושה כן - גדול עוונתה מנשוא! וכל זאת, משום שאהבת עולם שאין לה הפסק וברית נצח יש להשי"ת עמנו, אלא שאין הברית והאהבה עם היחידים, רק עם כלל כנסת ישראל, וזהו שהצריכו קודם מתן תורה ל"ויחן שם ישראל נגד החר" - כאיש אחד בלב אחד, להיות כעם, כגוף אחד, וזהו שחרב הבית בשנאת חנם, שהיו יחידים נפרדים זה מזה, ובזו הגלות היינו כלא עם, בלי ארץ ובפיזור. וכשעולים בחומה וכו' מתעוררים להיות כעם ויש לאהבתו הקדושה מקום לחול, ומיד חלה. וזהו "אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף" - בכיסופין. ואשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו, שזכינו לעלות בחומה ולשוב לארצו, לחזור להיות כעם, ושורה עלינו אהבתו העליונה, ויש לנו להזדרז ביותר לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתו באהבה יתירה וליזהר מאד להיות כאיש אחד בלב אחד. ■

המשך דבר העורך

הסתכלות שונה במקצת מזו שהובאה על-ידי הרב יהושע שמואלזון. מיודענו משכבר הימים, הרב חיים פרידמן, יציג בפנינו את עמדת אנשי ירושלים הוותיקים, אשר ראו בספר כולו כמקשה אחת שנמסרה מדור לדור עד שירד לדפוס.

הרב אריה סגל, אשר טורו "אז נדברו" נתחבב על הקוראים, חוזר, אך הפעם במסגרת מאמר העומד בפני עצמו בענין "שלוש השבועות", אחת הסוגיות הטעונות, אליה התייחס גם הרב והב דבריו. הרב סגל עושה זאת בסגנונו היחודי, ופורך את הטענות כנגד מהלך הגאולה הטבעי מיוסוד.

ואחרון חביב, הרב בנימין הלוי, אשר הפליא לעשות בגליון הקודם והעמיד את עבודת הקרבנות כתכלית העבודה שאין אחריה תכלית, כעת מבאר ביתר פרוט את דבריו תוך שהוא עונה על תמיהות שונות, אשר דבריו בגליון הקודם עשויים לעורר.

חודש טוב ומבורך וחג שמח, העורך.

ה' לישראל כדבר שלם בלא חסרון.

מכיוון שרבים תוהים מה דעת גדולי התורה בנקודה זו וביחוד ביחס לאירועים שהתרחשו כאן בדורות האחרונים, ראינו לנכון להביא בהרחבה במסגרת "דעת תורה" את דברי ענק המחשבה והמוסר, הגאון הצדיק רבי יחזקאל לוינשטיין, המשגיח מפוניבז', אשר הביע את עמדתו הנחרצת בעיקר בתקופה שאחר מלחמת ששת הימים.

כמו-כן, מכיוון שמן העבר השני הופיעה השקפה, ולפיה עלינו לדבוק בגלות וחלילה לנו מלפעול בדרך הטבע למימוש הברית השלמה עם ה', ראינו לנכון להתחיל בסדרת מאמרים אשר תתייחס לספר היסוד של אותו קו מחשבה, הלא הוא הספר "ויואל משה" לאדמו"ר מסאטמר, רבי יואל טייטלבוים צ"ל. הרב חיים והב למד ספר זה היטב והוא ניאות לשתף אותנו במסקנותיו לגבי הספר והמסתעף ממנו לעניינינו.

כפי שהובטח בגליון הקודם, אנחנו מתחילים גם בסדרת מאמרים על ספר "קול התור" לרבי הלל ריבלין תלמיד הגר"א, והפעם מנקודת

פתיחה

בירושלים של מעלה, זה כמאתיים שנה, בין הוגיה, גדוליה, רבניה וחכמיה, היה סובב הולך, מחיה ומאיר מזריח, ספר 'קול התור' להגרא"א ז"ל.

ספר 'קול התור' נכתב על ידי הגאון רבי הלל ריבלין זצ"ל מתלמידי המובהקים של אור עולם, הגרא"א ז"ע, אשר קיבל ממנו פה אל פה סודות תקומת ישראל וגאולתם, מכבשונם של עולם, סתרי מעלה של תורה העליונה.

במאמר זה ובבאים אחריו, נתבונן בס"ד מעט בתוכנו של הספר ועל מה דבריו נסובו. במאמרים שלאחר מכן, יובאו בס"ד דבריהם של גדולי עולם: הגרש"ז אויערבך זצ"ל, הגרי"ש אלישיב זצ"ל, הגר"ח פרידלנדר זצ"ל, ועוד מגדולי אנשי השם על קדושתו וחשיבותו של הספר אצל גדולי ישראל מאז ועד עתה.

הספר נקרא 'קול התור' על פי מאמר הכתוב 'הנצנים נראו בארץ, עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו' (שיר השירים ג, י"ג), כתוב הטומן בחובו סודות נוראיים על גאולת ישראל, עם ה'.

הגרא"א ז"ל, שהרבה מכתביו סובבים הלך וסבב הלך וחרוז בענייניה של ארץ ישראל, ישראל וגאולתם, לימד את תלמידיו את סוד גאולתם, גאולת ישראל, וברוח מאמר פיו היה מזרז בתלמידיו, להחיש פעמיהם לעלות לארץ ישראל, ארץ נחלת ה', לחונן את עפרא, להקים שכינתא מגלוצא.

בפרט זירז לכן את תלמידיו אשר מהעיר שקלוב, בראשם את הגר"ר מנחם מנדל משקלוב זצ"ל בעל ה'מים אדירים', הגר"ר ישראל משקלוב זצ"ל בעל 'פאת השולחן', והגר"ר הלל משקלוב זצ"ל בעל 'קול התור' הנזכר. [יש לציין, שהטעם לכן הוא, משום שקיבוץ הגלויות צריך להתחיל מיושבי הגלות אשר בארץ צפון [רוסיה] ממוקמת בצפון העולם, ושקלוב ממוקמת בצפון רוסיה]. כמו שנאמר בכתוב (ירמיהו ל"א, ז'): 'הֲנִנִּי מִבְּיַא אוֹתָם מֵאֶרֶץ צָפוֹן, וְקִבְצָתִים מֵיִרְפַּתֵי אֶרֶץ יוֹגוֹ' (דרשם הג"ר בנימין משקלוב, ספר 'חזון ציון' עמ' 25-21. הגר"צ מחבר הדיקמה לביאור הגרא"א על השו"ע בן תלמידי הגרא"א).

דבריו ופעולותיו אלו של הגרא"א הפיחו רוח נשמת חיים בעצמות היבשות, נזרעו גם הצמיחו פרי, והם שהביאו למעשה לעלייה הרבתי של כמה עשרות משפחות מתלמידי וממקורביו, המתנדבים בעם לעלות לארץ ישראל, שער השמים, לחננה ולבנותה בגשם וברוח, כי בא מועד.

מן הראוי היה להביא את כל דברי הספר, אך היות והדברים ארוכים והיריעה קצרה, בחרנו להביא לפני הקוראים את תמצית חלקיו המרכזיים של הספר, בתוספת ביאורים קצרים ומקורות.

הלכה א:

משיח בן יוסף

א במשנת הגרא"א, ב'קול התור' ובשאר כתביו, שבנגלה ובנסתר, תקופת 'משיח בן יוסף' היא התקופה הפותחת את גאולתן של ישראל.

לתקופה זו, מלבד השם 'משיח בן יוסף',

ישנם ארבעה שמות נוספים, והם:

א. עקבתא דמשיחא; **ב.** אתחלתא דגאולה; **ג.** קץ המגולה; **ד.** פריקת עול שעבוד מלכויות.

נמצא, שלתקופה זו חמשה שמות, כאשר כל אחד מהם מאיר את מעמדה ותפקידה של תקופה זו באור נוסף, וכפי שיתבאר:

א: עקבתא דמשיחא

כן הוא על פי דברי הגרא"א ב'קול התור', וכן הוא גם בדבריו בביאורו לאסתר (ב, ב): "עשו נטל העוה"ז ויעקב העוה"ב וכו', וידו אוחת בעקב עשו, כי אף בעוה"ז יטול יעקב בסופו, והוא לימות המשיח, ולכן נקרא בעקבות משיחא" (וכן עולה גם מדברי הגרא"א ב'פירוש על כמה אגדות שנת עו, מ"ט ע"ז מסגן צריש, מהדורת פלדמן, עמ' נ"ב; ציטוטו לפס"ד י, וציטוטו למקורו דף ק"ה; מדפי הגרא"א).

וכן כותב פה שלישי להגרא"א, הגר"ר יצחק אייזיק חבר זצ"ל: "ומשיח בן יוסף הוא תחילה וכו', ולכן, אז יתגבר הסטרא אחרא ביותר בעקבות משיחא" (ליקוטי הגרא"א דף טז). כמו כן, כותב הגרא"א (ביאור הגרא"א לליקוטי וזהר חדש, דף כו. ד"ה ודא ממל), ש'עקבות משיחא' הם 'עכשיו', וזאת הוא כותב לפני למעלה ממאתיים שנה, תחילת קיבוץ הגלויות (ראה להלן אות ד).

ב: אתחלתא דגאולה

נאמר בגמרא: "בשביעית - מלחמות, במוצאי שביעית בן דוד בא. מלחמה נמי אתחלתא דגאולה היא" (מגילה י"ז).

כלומר, בטרם יבוא משיח בן דוד, יתנהלו בתקופת 'משיח בן יוסף' מלחמות מול הגויים

לכיבושה של ארץ ישראל, ולפדיית עם ישראל מעול שעבוד הגויים.

ראשית - תקופת משיח בן יוסף ("בשביעית - מלחמות", "מלחמה נמי אתחלתא דגאולה היא"), שרק לאחריה משיח בן דוד בא (במוצאי שביעית בן דוד בא. ענין מוצאי שביעית' אכמ"ל עמ').

והיות וחסרה הידיעה בנוגע למושג מלחמה בעם ישראל וענין המלחמות שנערכו לגאולת ארצנו מיד צוררנו, לנכון יהיה לנגוע מעט בנקודה זו ולראות מה דעת התורה בענין.

נאמר בכתוב: 'וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּהָ, בְּמִסְתָּרִים תִּבְכֶּה נַפְשִׁי, מִפְּנֵי גְרוֹה' וגו' (ירמיהו י"ג, י"ז). על פסוק זה דרשו חז"ל: "מהו מפני גוה? אמר רב שמואל בר יצחק: מפני גאוותן של ישראל, שניטלה מהם ונתנה לנכרים. רבי שמואל בר נחמני אמר: מפני גאוותה של מלכות שמים" (מגילה דף טז. ה.).

על דברי חז"ל אלו כתב הגרא"א: "גאותן של ישראל, שנטלה' כו', גאותה של מלכות שמים' כו', והכל אחד" (יב"ל אור, ימיו, דף ע"ה:).

כלומר, שעל ידי גאוותן של ישראל מתגדלת גאוותה של מלכות שמים. והא בהא תליא.

וכן כתב גם רמח"ל: "אי אפשר לכבוד העליון להתרבות אלא בגאולתן של ישראל ובריבוי כבודם" (מסילת ישרים פ"ט). וכפי שכותב רש"י: "ששפלותם של ישראל - חילול שמו הוא 'בְּאֶמְרוֹ לָהֶם, עִם ה' אֱלֹהֵי' (יחזקאל ל"א, כ) ולא יכול להצילם" (יחזקאל ל"ט, ו).

בתקופת הגלות, כשעם ישראל היה מוכה ומושפל תחת שלטון הגויים, ברציחות, אונסים, שמדות, שרפות והריגות אכזריות ונוראות, כשהתקיימו בנו, בגלות, נבואות ישעיהו: 'נִגְשׁ וְהוּא נִעְנֶה וְלֹא יִפְתַּח פִּיו, פֶּשַׁה לְטַבֵּחַ יוֹבֵל, וְכָרַח לִפְנֵי גִזְזִיהַ נֶאֱלַמְהָ' (ישעיהו נ"ג, ז) - זהו מצב בו "ניטלה גאוותן של ישראל וניתנה לנכרים", זהו חילול ה', כביכול אין הקב"ה "יכול להצילם" (לגשון רש"י לעיל), אבל בתקופת 'משיח בן יוסף', זוהי תקופה בה עם ישראל נפדה משעבוד מלכויות ושולט בריבונות על ארצו, בקיום הכתוב 'וְשִׁבְתֶּם לְאֶרֶץ יִרְשְׁתֶּם וְיִרְשְׁתֶּם אוֹתָהּ' (יהושע ב', ט"ו), ויש ביכולתו להשיב מלחמה שרעה, והיא היא ראשית חזרת גאוותה של מלכות שמים, ומניעת חילול שמו ית'.

ג: קץ המגולה

בגמרא נאמר: "אמר רבי אבא: אין לך קץ מגולה מזה, שנאמר (יחזקאל ל"א, ט): 'וְאָתָם הָרִי יִשְׂרָאֵל עֲנִפְכֶם תִּתְּנוּ וּפְרִיכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל, פִּי קָרְבוֹ לְבֹא'" (סנהדרין ז"ט).

נבאר. בשונה מימות משיח בן דוד המכונים 'קץ הפלאות', וכמאמר הכתוב: 'וְיֵאמֶר לְאִישׁ לְבוֹשׁ הַבְּדִים אֲשֶׁר מִמַּעַל לְמִימֵי הַיָּאֵר, עַד מְתֵי קֵץ הַפְּלֹאוֹת' (דניאל י"ב, ו), ימות 'משיח בן יוסף' נקרא שמם 'קץ המגולה'.

מדוע ימות משיח בן דוד קרויים 'קץ הפלאות'?

'קץ', נקרא כן, היות ובימות המשיח אנו זוכים להשראת השכינה הקרויה 'קץ הימין' (קץ הימין, דא מלכות קדישא, רוא דמלכו דשמיאל - וזה"ק מרומה קל"ד).

(י"ב, ט"ו), שיש לשמור מצוות ולעבוד את ה' גם בחו"ל. יחזקאל עוסק גם בענין נוסף שקשור לזה, והוא שכיון שהוא חי בזמן שעם ישראל מתפרד, הוא מחדש שאפשר לעבוד את ה' גם כיחיד, וכמ"ש "הנפש החוטאת היא תמות, בן לא ישא בעון האב" (י"ב, כ). דבר זה חידוש הוא, שהרי בדרך כלל בתנ"ך אנחנו יודעים שהולכים אחר האומה אם היא חוטאת או לא, ויחזקאל בא ואומר שישנו גם מהלך, לפיו כל אחד ואחד במקומו יעבוד את ה', בלי מקום ובלי ציבור. וזו המשמעות של "ואהי להם למקדש מעט". וחז"ל אומרים (במגילה כ"ט). שאלו בתי כנסיות ובתי מדרשות, שעדיין יש בזה קצת מעין א"י, שזה קבוץ של יהודים יחד במקום מקודש לה, ואינם יחידים לגמרי. (ומבוא בברכות ח.). שאמרו לר' יוחנן "איכא סבי בבבל", ותמה ואמר "למען ירבו ימיכם על האדמה" כתיב, איך יתכן שהטוב של ה' מגיע לשם? כיון דא"ל דמשכימים ומערבים לבתי כנסיות אמר היינו דאהני להו, וזה מבואר בהרבה מקמות, שבתי כנסיות שבחו"ל נחשבים מעין א"י, וכמ"ש במגילה שם שעתידים להקבע בא"י, וזו כוונת יחזקאל "ואהי להם למקדש מעט" גם בגלות.

למדנו, א"כ, שהתורה היא ברית עם ה', ויש בזה שני צדדים, הצד שלנו זה קיום המצוות נגד פניו כלומר כשהוא נמצא, לא מצוות בעלמא, אלא אנחנו בא"י עושים מצוות, והוא באהבתו אותנו מקבל את מצוותינו ומחזיר לנו טובה בממלכה שלו, וזו מטרת התורה. וזו החיבה הגדולה של א"י שהיא ממלכת ה', "תמיד עיני ה' אלוך בך", ורק כאן אפשר לקיים את מצוות ה' בצורתן האמיתית, שאנו מקושרים לפני ה', ולא רק כציונים. ומי שלומד את המקרא יראה זאת ברור, וק"ו מי שעוסק בה בא"י.

וראינו, שבתחילת ימי בית שני כשהגיעו לארץ, היתה התעוררות ללימוד המקרא, כמו שכתוב בעזרא (במ"ה ט"ז) - "ויקראו בספר תורת האלקים מפורש", שכאשר חוזרים למקום שאין בו רק "מקדש מעט", אלא אנחנו מול פני ה' ממש, המקרא הוא זה שמלמד ענין זה, ולכן צריך באופן מיוחד ללמוד את המקרא, לדעת את הפרטים של עניין זה. וראוי היום, אחר שזכינו לחזור לארץ ישראל, לעורר כל אחד ואחד על לימוד המקרא, ולקיים את הפסוק שם - "ושום שכל ויבינו במקרא".

בחדש הקודם עמדנו על עניינו של ספר התורה כספר הברית שבין ה' לישראל, על עומק משמעותו של הרש"י הראשון בתורה (מדרשו של רבי תנחומא), על יחסה של התורה לעולם הבא ולהשכנת שכינת ה' דווקא כאן בעולם הזה, וזאת בהקשר לארץ-ישראל, על הגשם ויחודה של ארץ-ישראל בענין זה ועל יום הדין אשר חל דווקא בהקשר זה וביחס לארץ-ישראל.

וממילא לא צריך לקיים מצוות, ובאמת יש כאן שאלה, שכיון שמבינים מהי התורה באמת, שכולה "למען ייטב לכם על האדמה", וכיון

שגלינו, הרי זה נגמר, ולכאורה גם החלק שלנו כבר לא תקף. ומבארת הגמרא, שהנביא השיב להם - "אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו" (ישעיהו נ"ב, ב). שיש חיוב לקיים מצוות גם בגלות, שההתחייבות של עם ישראל היתה לקיים את התורה בכל אופן, גם בזמן הגלות אף שעדיין לא החזירם, והקב"ה אכן עתיד להחזירם ולקיים את הברית.

ובאמת ספר יחזקאל שנאמר בשעת הגלות עוסק רבות בנושא זה. ומצינו שם, שבני ישראל שנשארו בארץ אומרים לבני בגלות שגלו עם גלות יכניה - "רחקו מעל ה' לנו היא נתנה הארץ למורשה" (י"ב, ט"ו), זו היתה ההשקפה הפשוטה שלהם, שכיון שגליהם אין לכם בעבור מה לקיים מצוות. ואומר יחזקאל לבני א"י - אתם עוד תגלו בעצמכם, ולבני בגלות שם מקיימים את המצוות הוא אומר - "ואהי להם למקדש מעט"

קיום המצוות בא"י

ולפי שארץ ישראל היא ממלכת ה', מקום השגחתו ונתינת טובו, המצוות ניתנו לא רק כדי לזכות לארץ, אלא גם כדי להעשות בארץ, וגם זה כתוב פעמים רבות בחומש דברים. ולא כתוב מפורש בתורה שכשיגלו יש חיוב במצוות, עד כדי כך שהספרי (דברים עקב מ"ג) נצרך לדרוש זאת מהפס' בפרשת "והיה עם שמוע" שכתוב "ואבדתם מהרה... ושמתם את דברי אלה", ודרש הספרי שאע"פ שאתם גולים, קיימו מצוות הניחו תפילין^[1]. [ויש לציין שבאמת פשוטו של מקרא הוא שאדרבא, "וקשרתם אותם... למען ירבו ימיכם וימי בניכם על הארץ" כדי שלא תגלו]. והספרי אומר שהסיבה לחיוב המצוות בחו"ל היא משום "הציבי לך ציונים", שכשנגיע לארץ לא יהיו עלינו חדשים. והספרי אומר משל לאשה שבעלה שלחה לבית אביה, והיא מתקשטת, ושואלים אותה למה, הרי בעלה לא רואה אותה, והיא אומרת שזה כדי שמתן שתחזור לא יהיו לה כחדשים. ואם כן בגלות אף שיש חובה לקיים את המצוות, כביכול אין לכך סיבה עצמית, שהרי הברית היתה שאנחנו מקיימים מצוות בארץ, בממלכה של ה'. וכשגלו הרי הופרה הברית, ואמנם ודאי אין כאן הפרת ברית ממש, כמו שנאמר "לא מאסתם... להפר ברית" (ויקרא כ"ג, מ"ד), וה' עתיד להחזירנו, אבל הברית אינה מקוימת, שהרי כל ברית יש לה שני צדדים, הצד שלנו זה קיום המצוות והצד של ה' זה לתת לנו את הארץ הטובה, להשיג עלינו שם ולהעניק לנו מטובו.

ולכן "הדר בחו"ל כמי שאין לו אלוך", כיון שאין עיקרה של עבודת ה' אלא בארץ ישראל. אמנם כפי שמבואר בספרי, התורה מחייבת עבודת ה' גם בחו"ל, והיא כעין דוגמא וציון לעבודת ה' שבארץ.

ואומרת הגמרא (סנהדרין ק"ט), שהזקנים שהגיעו ליחזקאל לדרוש את ה' שאלו - "אשה שגירשה בעלה כלום יש לו עליה כלום", וכוונתם שכיון שה' גירש אותנו, א"כ הופרה הברית,

* בפשוטי המקראות הדברים פשוטים. וגם גופו של הספרי מוכיח כן, שהרי הפרשה מדברת על מצות תפילין, כמ"ש "ושמתם את דברי אלה... וקשרתם אותם", ומזה דורש הספרי להניח תפילין גם בגלות, ולא הזכירו כאן בפרשה כלל תרומות ומעשרות, וודאי שהגנה זו היא שיבוש גדול.

* יש שהגיהו בספרי ואמרו בשם הגר"א שזה נאמר רק לתרומות ומעשרות, אבל ח"ו לומר כן בשם הגר"א, לא היו דברים מעולם, והגר"א מפורש בתחילת עקב באדרת אליהו (ס' ב') מביא את הרעיון של הספרי, וגם הרמב"ן שם ובסוף אחרי מות מביא את הספרי מפורש, ובאמת למי שרגיל

יהודים יקרים! הרימו תרומתכם לעלון "קדושת ציון" וכלשאר פעולות האגודה! הו"ק תתקבל בברכה מיוחדת. על-מנת לתרום, על-מנת להשתתף במערך הדפצה, וכן לכל עניין אחר הקשור לאגודה וכלעלון, נירגן להשאיר הודעה בטלפון 052-7195368 או ליצור קשר בדוא"ל yyy7@neto.bezeqint.net

אגודת "קדושת ציון" מזמינה את הציבור הרחב לשיעורים תורניים בנושאים החשובים העומדים על הפרק - ארץ-ישראל וכל המסתעף ממנה, לימוד המקרא, כינון שלטון יהודי אמיתי ועוד. המעוניין לארגן שיעורים בעניינים הנדונים מטעם אגודת "קדושת ציון" בעיר מגוריו מרובקש ליצור קשר דרך כתובת המייל של האגודה וירגאם עמנו נושא, מקום ומועד לשיעור, ואנו נסייע בפרסום ונספק עבורו את מגיד השיעור המתאים.

בשנת תשכ"א יצא לאור הספר "ויואל משה" לרבי יואל טיטלבוים זצ"ל האדמו"ר מסאטמר.

בספרו הוא יוצא חוצץ נגד הקמת המדינה, ומפיו לפידים יהלכו על גודל העוון של עליה המונית לא"י, לימוד בלשון הקודש, לקיחת ממשלה קודם לגאולה בידי שמים וכו'.

והנה חייב אני לומר כי בתחילה כשנחשפתי לספר זה בנערותי, הזדהיתי מאוד עם הכתוב בו מעוצם כעסי על ראשי המדינה על שעוללו לעם ישראל ולתורת ישראל, שהשחיתו כל חלקה טובה, מה שלא הצליחו לעשות לנו כל אומה ולשון.

אך עם הזמן שקריתי ושניתי פרק זה ראיתי שאין מסקנותיו עולות יפה מן הנתונים. והאמת היא, שיש להפריד בין מלחמתנו במתקרים "ציונים", לבין מעשה ה' כי נורא הוא, שקיים שבועתו לקבצנו מארבע כנפות הארץ ולהביאנו אל המקום הזה. ונתברר לי הדבר בראיות פשוטות מהמקרא ועד מעשה רב מגדולי האחרונים.

והנה לא הייתי כותב בענין זה לולא שראיתי דבר מאד מפתיע והוא, שהרבה מן הציבור החרדי, על-אף שאינם נמנים על חסידות סאטמר, מונחת בדעתם ההבנה כי אנו נמצאים כאן במקרה, ולא יד ה' עשתה כל זאת. ובאמת יאמרו לך, כי אין נ"מ אם אנו יושבים פה, בברלין, צאו בארה"ב כי עדיין בגלות אנו, כשפלותנו אז שפלותנו עתה.

ונוצר מצב, בו כאשר אני שואל מישו מציבור היראים לדעתו בסוגיות הללו, אני נפגש ברוב המקרים בבורות מוחלטת בכל הנושא, ובחיק אותה בורות נחה דעת חסידי סטמאר הנ"ל [ביודעין או שלא ביודעין] בלי דרישה ובלי חקירה האם כנים הדברים, והאם יש חולקים בדבר.

והוא דבר תימה, שציבור גדול סובר בסוגיה כל כך חשובה כדעת המיעוט, כאילו שבשאר דבריו הוא הולך בעקבות דעתם של חסידי סאטמר.

ולכשנתבוננתי בדבר מצאתי לתופעה זו כמה סיבות אך העיקרית שבהם, אשר לדעתי מהווה שורש לכולם, הינה שהיחיד באותה תקופה שדיבר בסוגיה זו באריכות רבה היה האדמו"ר הנ"ל, ועל-כן נתקבעו דבריו בלא שימת לב בליבם של הרבה בני תורה.

מכיוון שכן, ומכיוון שאני רואה ענין זה כיסודי ביותר במהלכו של עם ישראל, והוא מקיף את כל חיינו, אמרתי אקום ואשנה פרק זה, ובמקום שאחשוב שאין הצדק עם הרב יואל זצ"ל אומר דעתי ולא אבוש. ומעכשיו הריני מגלה דעתי, שאם ימצא בדברי לשון קשה וכיוצא בזה, לא לזלזל בכבוד הרב ובכבוד התורה נתכוונתי, אלא להעמיד הדברים על דיוקם.

מאמר זה מיועד לבני תורה החפצים באמת ואינם מפחדים לגלות כי יתכן שטעו בחלק מהשקפת עולמם. ואמנם ידעתי, כי שתמיד ימצאו ליצני הדור שיאמרו "מה יודע זה שלא ידע האדמו"ר זצ"ל?" וכיוצא באלו הדברים. כנגד אלו אקח דברי הרמב"ם ואעשם עטרה

לראשי, וז"ל בערך (מו"נ סוף הפתיחה): "אני הגבר, אעדיף ללמד האמת שהוכח, שיתאים למעולה אחד ולא יועיל לאלף סכלים".

מבנה הספר ויואל משה

ספר זה מחולק לכמה וכמה נושאים, ואנו לא ניגע בכולם אלא בקשורים לעניננו, אך נעשה

סקירה קצרה על מבנה הספר לפני שנתחיל.

ובכן, הספר מחולק לג' מאמרים.

מאמר ישוב ארץ ישראל. בו דן הרב אם יש חיוב לעלות לארץ ישראל.

מאמר לשון הקודש. בו טוען הרב שאין ללמוד בלשון הקודש בזמן הזה. בשני מאמרים אלו אין עסקנו בחיבור זה.

מאמר ג' השבועות הוא המאמר השלישי והוא הנוגע לעניננו, ועליו יסובו דברינו, לבד מסוגית ההליכה לבחירות שבה לא אדון במסגרת זו.

ועוד אומר, ששמתי לב לתופעה מענינת, והיא, שגם אנשים המחזיקים בדעתו של האדמו"ר זצ"ל לא באמת מונחים בפרטי מאמר זה, וזאת, משום שמאמר זה עמוס ביציאה מענין לענין ומחקירה לחקירה בחריפות ופלפול ומתובל בהמון תוכחות ודיבורים מבהילים אודות רעת הציונים והנמשכים אחריהם. ודבר זה גורם לכך, שהמנסה לקרוא מאמר זה יוצא בסופו של דבר בידיעה "גולמית" בלבד בלא הבנה בפרטי הטענות.

לכן השתדלתי לדלות מדבריו את טענותיו ההלכתיות כדי שאוכל להתייחס אליהן ענינית ונצא לבסוף עם דברים ברורים. ובכן, דברי הרב בעל הויואל משה וטענותיו (פליטוט מדיק) יובאו בכתב רש"י, ועליהם יסובו דברינו.

וממך קורא יקר אבקש, אם חפץ אמת הנך, אל נא תקרא מאמר זה כשט על פני המים ובלי הסתכלות ועיון, אלא בחון מאמר זה ואחוז בסנסיניו, כי יתבאר בו ענינים רבים הנוגעים מאד לתקופתנו ולחובתנו, אנו בני התורה, בעת הזו.

באור סוגית ג' שבועות

הנה, רוב ככל שיטת סאטמר נשענת על מאמר אחד בסוף מסכת כתובות, אשר יובא לקמן, וכל שאר המקורות וההסברים שמביא הרב פירושא הוא. ונמצא, כי שורש שיטתו היא הגמ' בכתובות הנ"ל, וכל השאר ענפים.

לכן, כדי להבין את שיטת סאטמר, לבנותה או לסותרה, אהא דורשה כותבה ומניהה לסוגיה זו בעז"ה, ואשתדל לעשות זאת בעיון רב בלא משוא פנים, בלא נגיעות ומכל צד אפשרי.

ובכן, שיטת הרב בענין איסור השבועות לענ"ד מוקשית מאד מכמה פנים. מבחינת פירוש השבועות, ההלכה, הגבלת זמן השבועות, ומצד מהות השבועות. ואתחיל בפרוש השבועות וזה החלי בעזר צורי וגואלי.

פירוש השבועות

גמ' כתובות (ק"ז - ק"ח): 'ר' זירא הוה קמשתמיט מיניה דרב יהודה, דבעא למיסק לארץ ישראל, דאמר רב יהודה: כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה, שנאמר: בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם נאם ה'. ורבי זירא? הווא ככלי שרת כתיב. ורב יהודה? כתיב קרא אחרינא: השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות השדה וגו'. ורבי זירא? הווא שלא יעלו ישראל בחומה. ורב יהודה? השבעתי אחרינא כתיב. ורבי זירא? הווא מיבעי ליה לכדרכי יוסי ברבי חנינא, דאמר: ג' שבועות הללו למה? אחת, שלא יעלו ישראל בחומה; ואחת, שהשביע הקדוש ברוך הוא את ישראל שלא ימרדו באומות העולם; ואחת, שהשביע הקדוש ברוך הוא את העובדי כוכבים שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי. ורב יהודה? אם תעירו ואם תעוררו כתיב. ורבי זירא? מיבעי ליה לכדרכי לוי, דאמר: שש שבועות הללו למה? תלתא - הני דאמרן, אינן - שלא יגלו את הקץ, ושלא ירחקו את הקץ, ושלא יגלו הסוד לעובדי כוכבים. בצבאות או באילות השדה - אמר רבי אלעזר, אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: אם אתם מקיימין את השבועה מוטב, ואם לאו - אני מתיר את בשרכם כצבאות וכאילות השדה".

ע"כ לשון הגמ', ואף כי הובא מאמר זה בכמה מקומות בחז"ל בשינוים מעטים, מ"מ כאן הוא עיקרה של סוגיה, ומה שיתפרש כאן יתפרש שם.

ובכן, סיכום קצר של דברי הגמ': ישנן ג' שבועות, שבהן כולם מודים, והם:

- א. שלא יעלו בחומה.
  - ב. שלא ימרדו באומות.
  - ג. שבועה לאומות העולם שלא ישתעבדו בישראל יותר מדאי.
- ועוד** יש ג' שבועות לר' זירא שבהם לכאורה לא מודה רב יהודה:
- א. שלא יגלו את הקץ.
  - ב. שלא ירחקו את הקץ.
  - ג. שלא יגלו את הסוד.

* איני נכנס לכל הדייקים והדקדוקים שיש בסוגית הגמ', אלא רק לנוגע לפירוש השבועות למעשה לעניננו.

ביד חזקה, והרי פרעה קם באמצע הלילה וחפש אחר משה ואהרן והתחנן וכו', הרי לנו שאפילו הכי נקרא ביד חזקה. ומכאן למד הרב שהמושג יד חזקה אין במשמעותו כפיה, אלא התחזקות והתעצמות באותו ענין, וכאן היתה בהלה של תחוננים עצומים ורוב דברים (בלשון) וזו היד החזקה האמורה. וממילא מה שאמר רש"י בכתובות "יחד ביד חזקה", יתפרש שאסור לעלות ע"י התחזקות כל שהיא, ועליה בקיבוץ רב חשיב התחזקות אע"פ שהיא ברשות. ע"כ תמצית דבריו.

ואני עומד ומשתומם, כיצד ניתן להסביר כך את רש"י, בעוד שלשון רש"י על הפס' הנ"ל היא: "ביד חזקה יגרשם, על כורחם של ישראל". הרי רש"י מסביר את המושג יד חזקה בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים. ויותר מזה, אם מישוהו הסתפק בכוונת רש"י בכתובות, יגיד עליו רעו בבאורו לפס' הנ"ל. ומובן, אם כן, שרש"י למד שיד חזקה היא כפיה.

זאת ועוד, לפי מהלכו של הרב יוצא שמצרים לא הכריחו את עם ישראל לצאת מצרים. ובמחילה, מקרא מלא דבר הכתוב: "ויאפו את הבצק אשר הוציאו מצרים עגת מצות כי לא חמץ כי גרשו מצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם"

וכן במדרש שהביא שם מבואר: "ותחזק מצרים על העם, שהיו מבהילים וטורדים אותם לצאת". ואפילו שהרב הרגיש בלשון המדרש ותירץ ע"כ שמה שאמרו שהיו מבהילים וטורדים אותן לצאת אין זה אלא בהלה של תחוננים ורוב דברים, לענ"ד הדברים הולכים מדוחק אל דוחק, והעיקר כמו שהבינו את דברי רש"י החכמים הנ"ל וכפשטות דבריו ותו לא מדי.

המשך יבוא...

ד: פריקת עול שעבוד מלכויות וקיבוץ גלויות

הגמרא אומרת, לדעת שמואל: "אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד" (ברכות ל"ד).

הגר"א (יצאורי אגדות' נצרות שס, ו'אמרי נועם' נצרות י"ג) מבאר, ששמואל מתייחס לתקופת משיח בן יוסף. בנקודה זו הרחיב מעט הגרי"א חבר זיע"א, פה שלישי להגר"א, וביאר: "משיח בן יוסף הוא תחילה, שעל ידו יהיה קיבוץ גלויות" (ליקוטי הגרי"א' דף נ"ג).

נמצאנו למדים, שתקופת משיח בן יוסף היא התקופה בה עם ישראל נפדה מעול שעבוד הגויים יחד עם קיבוץ הגלויות לארץ ישראל.

בתהליך ארוך, איטי ומובנה, כאריח על גבי לבנה, מתקדמת היא גאולת ישראל עד נכון היום, עדי יפציע כשחר אורך, בזיווג האהבה בין כנסת ישראל לקונה, יחוד קודשא ב"ה ושכינתיה, כי אהבת עולם אהבתך וארשתך לי לעולם, ותקראיני אישי.

ר"ל דרשות לכל אחד מישראל לעלות לא"י. אלא שלא יעלו ביחד ביד חזקה ולבנות להם חומות ירושלים. ונחמיה שאמר "ונבנה חומות העיר וכו'" ברשות המלך היה". הרי מבואר שברשות לא עסקינן כלל.

וכן כתב הגאון ישראל זאב מינצברג זצ"ל (בספרו ישוב א"י סי' א' וז"ל: כל זמן שלא יעלו בחומה, אבל ע"י רשות מהממשלה) ממלכת הגויים ששלטה אז (בארץ) להתאחד בה ולקנות נחלה יוכל לקיים מצות כיבוש גם כעת".

וכן הגאון ר' מאיר שמחה מדווינסק בעל ה"אור שמח" כתב (במכתב, הוצא בספר "האיש על החומה" ח"ג עמ' 352), וז"ל: "אמנם כעת הסיבה ההשגחה אשר באסיפת הממלכות הנאורות בסאן רמו [חבר העמים שבין שתי מלחמות העולם, לפני שקם האו"ם], ניתן צו אשר ארץ ישראל תהיה לעם ישראל. ומכיון שסר פחד השבועות וברשיון המלכים, קמה מצוות ישוב ארץ ישראל ששקולה כנגד כל המצוות למקומה וכו'".

הרי לנו שחכמי ישראל הללו ועוד כולם כאחד עונים ואומרים שעליה ברשות - מעולם לא נאסרה.

והנה כתב הרב: (אורח חיים וז"ל: "ונראה שכל ענין התחזקות קרוי בלשון חומה" ולכן עליה המונית אפילו ברשות היא נקראת חומה ואסורה. שכן כתב במסקנת דבריו (ס"ג): "ונראה מזה שכל כנופיא גדולה בשביל שיש לה התחזקות מרובה נקראת חומה".

ומה יעשה הרב עם דברי רש"י? ובכן, הרב מסביר (אורח חיים ט"ז) שגם רש"י סובר שעליה ברשות אסורה. וזה תורף דבריו:

הרי כתוב בסוף פרשת בא: "וביד חזקה יגרשם מארצו", ורש"י הסביר שהפסוק קאי על פרעה, היינו פרעה יגרש את עם ישראל

ועוד יש איסור לעלות מבבל לא"י אפילו על יחידים. ואיסור זה הוא רק לרב יהודה, ור' זירא אינו מודה בו.

עד כאן הסוגיה שהיא אבן היסוד לכל השקפת התורה לגבי יציאה מהגלות. לכן נשתדל להעמיק ולדון בה מכמה זוויות בעז"ה. ותחילה וראש, ניתנה ראש בפירוש השבועות למעשה. ונ"מ לדין הן שתי השבועות הראשונות. וביותר, השבועה הראשונה, שלא יעלו בחומה, לכן בה נתחיל.

שלא יעלו בחומה

ולפני שנביא את דברי הרב, ונישא וניתן בדבריו, נאמר בקיצור שהרב לומד שכוונת הגמ' בשבועה זו היא שאסור לעם ישראל לעלות מן הגלות לא"י עליה המונית (וב קרוי חומה) אפילו ברשות העמים.

ובכן, רש"י מפרש את האיסור לעלות בחומה בלשון הזו: "יחד ביד חזקה". פשטות ההבנה בדברי רש"י היא שהאיסור לעלות מן הגלות לא"י היא עליה המונית (יחד), מתוך התחזקות וכח (כד חזקה).

כך פירש את דברי רש"י ר' חיים פלאג'י (בש"ס נשמע כל ח' סי' מ"ט), וז"ל: "פרש"י, וז"ל: בחומה, יחד ביד חזקה, ואם כן, אין הכי נמי, דמצות ישיבת ארץ ישראל איכא גם בזמן הזה, אבל לעלות כל ישראל יחד כולם ביד חזקה ולהלחם באומות זה ודאי אסור".

וכן הגאון בעל ה"אבני נזר" (יו"ד סי' מ"ו) הבין כך את רש"י ופסק כן לדינא, וזו תמצית דבריו (ד"ה א"ש): "מכל מקום איך שיהיה כוונת רש"י, הדין מפורש ברש"י דברשות מותר"

וכן מדברי המהרש"א בחידושי אגדות מוכח שברשות מותר, וז"ל: "שלא יעלו בחומה וכו'

הפלאות - היות והשראת השכינה לה אנו זוכים, היא השראת שכינה העליונה, דהיינו בינה, שהנהגתה מכוסה ונפלאות [כ"י פ"א מ"ק ד"ר ל'מ'ש"ט" (דברים י"ג, ט) פירש"י: "שהדבר מכוסה ממך"] כמבואר בזוה"ק ["עלמא עילאה] (השכינה העליונה), כל מילוי באתכסיא; עלמא תתאה [השכינה התחתונה], כל מילוי באתגליא" - זוה"ק ויצא קנ"ח].

לעומת ימות משיח בן דוד הקרויים קץ הפלאות, ימות משיח בן יוסף קרויים קץ המגולה, היות שבהם אנו זוכים להשראת השכינה התחתונה, דהיינו מלכות, שהנהגתה מגולה (זו"ק ו"א ט"ז).

כיצד אנו יודעים שאנו בתקופת משיח בן יוסף, בהשראת השכינה התחתונה?

תשובה: כשהרי ישראל נושאים פירותיהם לעם ישראל.

קודם לתקופת קץ המגולה, מתקיימת בארץ גזירת הגלות מאז, והיא: וְהַשְׁמַתִּי אֶנְי

ציון תבנה חומות ירושלם, אז תחפץ זבחי צדק עולה וכליל אז יעלו על מזבחך פרים" (ספלים י"ב), והיינו כי אחר שיקוים "זבחי אלקים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה", אז נזכה ונעלה לדרגה זו של בנין ציון וירושלים, וזוה נדע כי באה עת החפץ לבנין המקדש ועבודתו.

- אך מתוך דברכם עתה אני תמה, כי הזכרתם דברי חז"ל "יקרה היא מפנינים" - מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים (סוטה ד), הרי שתלמוד תורה חשוב יותר מן העבודה, ואמרו עוד (מגילה ג) שתלמוד תורה דרבים גדול יותר מהקרבת תמידין.

- ומה נעשה שבגמרא מבואר כי עיקר חיוב תלמוד תורה נלמד מהפסוק "ולמדתם אתם ושמרתם לעשותם" (קדושין כ"ט: ונרש"י ע"פ ד"ה דלמיז ולמדתם), הרי שעקר עניינה הוא ע"מ לקיים את המצוות.

- אבל במנחות (ט"ז:) למדו חיובו מהפסוק "לא ימוש ספר התורה הזה מפך והגית בו יומם וליילה" (יהושע ב' / ט).

- שפיל לסיפא דקרא! דמסיים ביה - "למען תשמר לעשות ככל הכתוב בו", וכה"א בפרשת המלך - "והיתה עמו וקרא בו כל מי חיו למען ילמד ליראה את ה' אלקיו לשמר את כל דברי התורה הזאת ואת החקים האלה לעשותם" (דברים י"א, ט"ט).

- ואיך יתיישב זה לאור דברי חז"ל שאמרו "ת"ת כנגד כולם" (פאה ב' / ט) ?

- אף כי הרמב"ם ועוד מפרשים בפאה שם פרושו חשיבותו משום שמביא לידי מעשה כל המצוות כולן, אכן, לחד מ"ד בירושלמי כוונת המשנה הנ"ל לומר שאפילו כל מצותיה של תורה אינן שוות לדבר אחד מן התורה (ירושלמי פאה ב' / ט), אך שם לכא' מדובר בעולם השכר, ואילו אנו מדברים על צורת ואופן העבודה ותכליתה.

משלה"ד, לעשיר שהיה חפץ במעשה הצדקה בדרך כבוד, נטע גן ובו עץ כל פרי, זימן אצלו פועל עני קצץ לו שכרו משלם והתנה עמו שיהיו כל מזונותיו עליו ובלבד שיעמיד עצמו לעשיית חפצי אדוניו.

ויניחהו בגן לעבדו ולשמרו, כלומר: לעבדו - להשביחו בכל מיני שבח הנצרכים ע"פ הוראות מוכנות שזמן בידו, ולשמרו - למנוע כל נזק וכל דבר רע שלא יבוא עליהם, וגם בזה ע"פ הוראות שנתן בידו.

כל שעה שהיה הפועל קורא בהוראותיו של בעל הבית על עבודת הגן ושמירתו, הרי מעמיד הוא את עצמו עבור בעל הבית, אף יותר מבשעת עבודת הגן בעצמה. שהרי את עבודת הגן ייתכן שיעשה גם ממניעים אישיים אחרים לתועלת עצמו אעפ"כ כל צורת קריאתו בהוראות הינה ע"מ לעבוד את הגן. והדבר ברור, כי עיקר תכלית עבודתו הינה לפי מה שסוכם עמו, והיינו לעבוד את הגן ולשומרו.

נמצא, כי ישנם שלשה נושאים בחשיבות מעשי המצוות. א. עניין שכר מצווה בעוה"ז או בעוה"ב. ב. גודל החיוב שבכל מצווה. ג. צורתם הפנימית של מעשי המצוות, טעמיהן ותכליתן. שבזה עסק מאמרנו, לבאר כי ה"עבודה" היא המעשה העיקרי ותכליתה הינה מגמת פעולותינו במעשי המצוות בעוה"ז.

- ועדיין יש לי לברר מקורותיך, ומפני מה תאמר כי כינוי שם "עבודה" שבתורה מתייחס דווקא לעבודות שבמשכן ודומיהן, ואי"ה אולי עוד נשוב ונשנה פרק זה. ■

הבעל"ט תחת להלך אצל בית התפילה אסובה בעיר בשווקים וברחובות לבקש לי חסדים טובים לעשותם, אסייע לפרנסת קרובי ובני ביתי, אקים לי מוסדות צדקה וחסד לשם ולתפארת. ומה לי לשבת כאבל מתענה וזועק בתפילתי אם אין הוא רצונו יתברך?! האם צדקו מחשבותי?

נענה ואמר: אין זה אלא ילדות! הלא ודאי אין

כוונת אותו דרשן בקריאת ההפטרה, אלא שלא לקיים צום שהוא בבחינת טובל ושרץ בידו, אך ודאי זמן תורה לחוד וזמן חסד לחוד וזמן תשובה וצעקה ועינוי לחוד. אלא שאין מקום לעסוק בעינוי תשובה וצעקה כשאינם אלא מן השפה ולחוץ והמעשים אינם מתקונים.

- אכן, ודאי כדברייך כן הוא, וכדבר הזה ממש הוא בעניין הקרבנות, ואדרבה מתוך שהם פסגת העבודה, א"א לעשותם אלא מתוך שלמות שאר המעשים. שהרי הקרבנות הם כעניין דורון שמביא העבד אצל אדוניו, ואין לו מקום אלא אחר סיים עשיית מלאכתו באמונה יוסיף עוד ויביא דורונות. אך בהבאת דורון כשאינו מבצע חיוביו הרי לכלימה תחשב לו.

- אך מה תבאר בלשונות הפסוקים הנזכרים בהם משמע שאין הקרבנות הללו עיקר העבודה.

- אכן, מצד המתחייב מן האדם אין הקרבנות עיקר חיובו, ורוב הקרבנות אינם קרבנות של חובה, שאין טעם להביאם אלא כשהנהגות האדם ראויים, ובלא זה הרי אמרו "זבח רשעים תועבה". וזהו עניינם וטעמם של פסוקים אלו, שהרי בישעיהו שם ממשך הנביא בדבריו "כי תבאו לראות פני מי בקש זאת מידכם רמס חציר" וכו' וכו' (ישעיהו ב' / ט). וכן הוא בשאר דברי הנביאים הנ"ל העוסקים בתוכחת הרשעים.

ובדברינו לא באנו אלא להגדיל ערך העבודה מצד מעלתה והזכות שבעשייתה, ולא את גודל חיוב העבודה.

- ומה תאמר בדברי אדונינו דוד "כי לא תחפץ זבח ואתנה עולה לא תרצה" (ספלים י"ב, ט) שאינם עוסקים בתוכחת הרשעים.

- אדרבה, משם ראה. שהרי אחר שכביכול מקטין מעלת הקרבנות, חוזר ומעמידם כמגמתו העליונה ומסיים דבריו ב"היטיבה ברצונך את

בגליון חדש אייר הרחבנו בהעמדת עניין עבודת המקדש כתכלית היותר נעלית בעבודת ה' בכלל, שהיא העבודה שאין אחריה עבודה, כלומר שאינה עומדת כזכרון לדבר אחר או כמטרה להשגת מעלה אחרת.

עם פרסום הגליון הקודם פגע בי ידידי חריף ומפולפל אשר ידיו רב לו בדבר ה' ביד עבדיו הנביאים וטענתו בפיו: כיצד מלאך לבך להעמיד עיקר חשיבות עבודת ה' בעבודת המקדש, והרי רבו כמו רבו דברי הנביאים להעמידה כדבר משני שאינו עיקר.

ואכן הבאתם בדברכם דבר שמואל לשאול "החפץ לה' בעלות וזבחים כשמע בקול ה' הנה שמע מזבח טוב להקשיב מחלב אילים" (שמו"א ט"ו, כ"ג), אך לא ראיתי במה יישבתם דברים אלו לאור העולה מדבריהם. והעניין כפול ומכופל בדברי הנביאים - "למה לי רב זבחיכם יאמר ה' שבעתי עלות אילים וחלב מריאים ודם פרים וכבשים ועתודים לא חפצתי" (ישעיהו ב' / ט"ז - ט"ח), ואומר: "כי חסד חפצתי ולא זבח ודעת אלהים מעלות" (ישעיהו ו' / ו), ואומר: "הירצה ה' באלפי אילים ברבבות נחלי שמן האתן בכורי פשעי פרי בטני חטאת נפשי. הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלקיך" (מיכה ו' / ט).

ועל כולנה דבר ה' ביד ירמיהו - "כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום הוציאתי אתם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח. כי אם את הדבר הזה צויתי אתם לאמר שמעו בקולי והייתי לכם לאלקים ואתם תהיו לי לעם והלכתם בכל הדרך אשר אצוה אתכם למען ייטב לכם" (ירמיהו ז' / כ"ג - כ"ד).

כיון שהיה מכלה דבריו, נענית לו: והלא כבר אמרו "יקרה היא מפנינים" - מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים (סוטה ד), א"כ הדוגמא לפסגה שבדרגות העבודה היא כה"ג. ואנו רואים כי כל תפלתן של ישראל אינו אלא על בית המקדש, מרי יתבני בית מקדשא מרי מתי יתבני בית מקדשא. (צ"ר י"ג, ג), ולא מסתבר שיעמידו כל תפילותיהם אלא על דבר שהוא עקר העקרים [ולא מצאנו שהיתה עיקר תפלתן של ישראל מתי יזכו לקיום מצוות תרו"מ, ומתי יזכו לקיום מצוות תכלת בציצית וכיו"ב].

- ועל כך אני תמה הא מנא להו?! אחר שדברי המקראות אינם נראים כן.

- אחר שאנו רואים שזו גם הבנת רבותינו, יש לנו לבארה, ואקדים לדברי מעשה שהיה: כל ימי היה הדבר ברור אצלי כי יום הכיפורים הוא יום העבודה שבו אנו במעלה הגדולה ביותר מכל ימות השנה, והנה בהיותי נער כבר שיתסר כבר שיסבר, ביום זה הקדוש ונכבד מכל ימים, עם סיום תפילת שחרית וקריה"ת נעמד לפני הבימה אחד מחשובי המתפללים ב"שיבה"ק וזעק לפני הקהל: "כסבורים אתם שהקב"ה חפץ בצום שלכם?! האם הוא צריך את הפרצופים המעונים והמסוגפים שלכם?! הרי אין רצונו ית' אלא אהבת ישראל! תנו צדקה לזקקים, הכנסת אורחים, ויחס יפה וטוב בתוך הבית לספוק צרכי בני המשפחה. זה הוא מה שה' רוצה מכם!".

כיון שהייתי שומע דבריו שהיו על דעת חכמי הישיבה, גם היה קוראם מתוך ספר נכבד ושב עליהם מדי שנה בשנה, קיבלתי הדברים ככתבם. אמרתי אני לנפשי, ביום הכפורים